

metinlerin yorumlanmasıyla ortaya çıkan felsefi literatürden ve konuyu ele alan modern çalışmalardan yararlandığını ifade etmektedir. Kutsal kitaplar bölümünde Mahabhrata destanının önemli bir bölümü olan ve Hinduizm’de kurtuluş anlayışının temel esaslarının ele alındığı Mokşadharma ile Dharmashastra literatürü içerisinde yer alan Manusmriti ve Yajnavalkya gibi metinlere değinilebilirdi. Yoga konusunun ele alındığı kısımda, Patanjali’nin Yogasutra’sına bir tane bile atıf yapılmamış olması dikkat çekicidir. Yine aynı şekilde, bhakti yolunun ele alındığı bölümde Narada’nın Bhaktisutra isimli eserinden istifade edilseydi okuyucunun ufku daha da açılabilirdi. Ancak bahsettiğimiz hususlar eserin eksikliği olarak anlaşılmalıdır. Zira eser, kutsal metinleri kullanma, felsefi bakış açılarını işleme ve konuyla ilgilenen araştırmacıların çalışmalarını yorumlama açısından ciddi bir emeğin ürünüdür. Ayrıntılı bir kaynakçaya sahip olması da eserin zenginliğidir. Sonuç olarak, Hint kültür ve medeniyetinin anlaşılmasına yönelik araştırmaların önünü açacak tarzda bir eserdir. Dolayısıyla, ülkemizde kısır sayılabilecek bir alana yapılmış önemli bir katkıdır..

Hammet ARSLAN

(Arş. Gör., Dokuz Eylül Üniv. İlahiyat Fak.)

Mehmet Alıcı, Kadim İran’da Din,

(İstanbul: Ayışığı Kitapları-Kitabevi, 2012), 366 s.

Türkiye ile uzun bir sınıra sahip İran, Ortadoğu düşünüldüğünde her zaman başat unsurlardan biri olmuştur. Bu husus her ne kadar bazen iki ülkenin liderlik eğilimleri nedeniyle problemlili süreçler geçirmişse de her iki medeniyet de birbirinden haberdar olmayı istemiştir. Bu kadar yakın bağların olmasına rağmen Türkiye’de Pers-İran geleneği ve kültürel yapısıyla ilgili yeterli araştırma neredeyse yok denecek kadar azdır. İran, sosyoloji, tarih, iktisat, ulus-

lar arası ilişkiler gibi birçok disiplinin araştırma konusuna dâhil olabildiği gibi *dini* açıdan da incelemeyi hak etmektedir.

Kadim İran'da Din başlığıyla yayınlanan eser, Mecusilik veya Batılı araştırmacıların daha çok tercih ettiği üzere Zerdüştlük üzerinde yazılmış eldeki sayılı Türkçe kitaplardan biridir. Araştırma dört bölümden oluşmakta ve 'Zerdüş'tün Tanrı Algısı, Zerdüş't Sonrası Dönüşen Teoloji, Sasani Dönemi Teolojisi ve Modern Dönem Monoteizm-Düalizm Tartışmaları' olarak sıralanmaktadır. Tüm bu bölümlerin ana konusu ise günümüzde Mecusilik denildiğinde akla gelen ilk konulardan biri olan *düalist* bir tanrı inancının olup olmadığıdır. Yani acaba Zerdüş't, düalist (Ahura Mazda ve Angra Mainyu) bir Tanrı inancına mı sahiptir yoksa monoteist bir inancı mı dile getirmektedir?

Bilindiği üzere Mecusilerin Kutsal Kitabı *Avesta'nın* içinde bulunan *Gatha* metinlerinin Zerdüş't'e ait olduğu dile getirilir. Dolayısıyla bu dini geleneğin kurucusu olan Zerdüş't, acaba *Gatha* söz konusu olduğunda monoteist bir tavra mı sahiptir yoksa düalist bir tanrı inancını mı ortaya koymaktadır? Alıcı'nın, *Gatha'lar* üzerinden yürüttüğü I. bölümdeki bu tartışma, çok önemlidir. Nitekim bazı klasik İslam kaynakları, Zerdüş'tü *peygamber* statüsünde değerlendirmektedir. Eğer Zerdüş'tün *ikiz ruh meselesi* (s. 44-55) yani Ahura Mazda'nın karşısına koyduğu Angra Mainyu gibi bir varlık, *ontolojik* olarak düşünülürse Zerdüş't, tam anlamıyla *düalist* bir düşünceye sahiptir ki bu yönüyle onun peygamberliği kuşkulu hale gelir. Bu bağlamda *Gatha'lardaki* ilahi varlıklarla (Ameşa Spentalar) ilgili mesele (68-87) çok can alıcı bir yerde durmaktadır. Ancak yapılan bu ayırım, *ahlaki* ise bu durumda Tanrı ve Şeytan gibi bir düalite ortaya çıkar ve bu da onun peygamberliği ile ilgili yorumlara destek olur. İşte bu yönüyle Zerdüş'tün tanrı tasavvuru ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Zerdüş't sonrası gelişen Mecusilik özellikle düalite ile ön plana çıkmaktadır. Nitekim günümüzde dahi *Monoteist* veya *Düalist* şeklindeki tanrı algısında oldukça farklı görüşler bulunmaktadır. Eserin son bölümünde ortaya konulan bu tartışmalar (s. 261-321),

bu meselenin hali hazırda tam olarak çözülemediğini açıkça ifade eder. Nitekim eser, monoteizmi savunan yaklaşım ile düalizme yer veren yaklaşımların temsilcilerini de zikretmektedir (s. 282-303). Ancak bir tarih çalışmasında sonuç kadar sebep de önemli olduğu için bu süreci destekleyen sebepler, ikinci ve üçüncü bölümde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Nitekim Sasaniler dönemi Mecusiliği anlaşılmadan veya bu dönemdeki tanrı algısı ortaya konulmadan, günümüzdeki tasavvurlar çok da berrak hale gelemeyecektir. Bu açıdan Sasani teolojisi özellikle düalist yaklaşımın oluşmasında önemli bir rol oynamaktadır (s. 187-260). İşte özellikle Sasani dönemi Mecusiliği ve bu çerçevede gelişen düalizm, halihazırda Mecusilik'teki tanrı algısına damgasını vurmaya devam etmektedir.

Mecusilikle ilgili araştırmaların nerdeyse yok denecek kadar az olduğu ülkemizde bu alana yaptığı katkı nedeniyle eser oldukça önemli bir yerde durmaktadır. Alıcı, Mecusilikteki en temel meselelerden biri olan tanrı algısını işlemekle bu alana bir katkıda bulunmaktadır. Ancak hala Mecusilikle ilgili daha birçok konu farklı araştırmacıları beklemektedir. Esere orijinallik veren en önemli hususlardan biri, Mecusilerin birincil kaynaklarına ulaşıp buradan hareketle bir sonuca gitmeye çalışma gayretidir.

İşte hem temel kaynaklara ulaşarak hem de Mecusiliğin en can alıcı konularından biri olan tanrı algısını inceleyerek Mehmet Alıcı, önemli bir eksikliğe katkıda bulunmuştur.

Dursun Ali AYKİT

(Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniv. İlahiyat Fak.)

